

Odborný recenzovaný časopis pro průmysl skla,
keramiky a bižuterie – ISSN 0037-637X
Vychází 6x ročně (dvojčísla)
Evid. č. MK ČR E 2919
www.sklarakeramik.cz

Vydává / Publisher

Vydavatelství České sklářské
společnosti, s.r.o., Středová 1767/17,
415 01 Teplice, IČ: 28696778

Šéfredaktor / Editor in chief

PhDr. Petr Nový

Redaktorka a jednatelka společnosti

Executive – editor

Ing. Miroslava Kohlíčková

Redaktor/Editor:

Ing. Vlastimil Hotař, Ph.D.

Recenzenti / Reviewers

prof. Ing. Marek Liška, DrSc.

Ing. Jiří Koucký, CSc.

Redakční kruh / Editorial board

prof. Ing. Aleš Helebrant, CSc.

Mgr. Milan Hlavěš, Ph. D.

doc. Ing. Stanislav Kasa, CSc.

Ing. Jiří Koucký, CSc.

doc. Ing. Jaroslav Kutzendörfer, CSc.

prof. Ing. Marek Liška, DrSc.

Ing. Greta Nováková

Ing. Josef Smrček, CSc.

Redakční rada / Editorial staff

Ing. Ivan Berka

Ing. Luboš Dietz

prof. Ing. Josef Matoušek, DrSc.

prof. Ing. Lubomír Němec, DrSc.

doc. Ing. František Novotný, CSc.

Marek Novák, MBA

Ing. Sylvie Sázavová, CSc.

Ing. Jaroslav Stoklasa, Ph.D.

Ing. Aleš Svítal, předseda

Ing. Jiří Zajíc

Fotografie / Photos

© Sklář a keramik – není-li uvedeno jinak

© Sklář a keramik – unless otherwise stated

Grafika a sazba / Graphic arrangement

© David Matura / www.sputnik.cz

Tisk / Printed by

Tiskárna Macek, U Rybníka 11, Jablonec n. N.

Redakce / Editor's Office

Sportovní 554, 468 41 Tanvald

Tel.: +420 724 397 365

E-mail: redakce@sklarakeramik.cz

Administrace a předplatné

Administration and subscription

Ing. Miroslava Kohlíčková

Středová 1767/17, 415 01 Teplice

Tel.: +420 417 576 236

E-mail: vydavatelstvi@sklarakeramik.cz

č. ú. 0892311399/0800 ČS Teplice

Inzertní agentura / Advertisement agency

Ing. Greta Nováková

Johančina 3251, 415 01 Teplice

Tel./Fax: +420 417 576 155

Mobil: +420 603 223 768

E-mail: g.novakova@volny.cz

Partneři časopisu

Asociace sklářského a keramického průmyslu ČR / Slovenská sklářská spoločnosť

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Otiskování článků jen se svolením redakce

při zachování autorských práv.

STUDIES

- Michal Starý, František Novotný, Marcel Horák – Mechanical Glass Frosting
by Composite Brush with Diamond Abrasive 3
- Petr Nový – Glassmaker Family Riedel II – Glass Kingdom (1844–1894) 7

GLASS PRACTISE

- Vlastimil Hotař: Technology of Automatic Glass Tubes
and Rods Production – Overview. 16

TRENDS AND ACTUALITIES

- AGC has brought to market a chain of glazier companies Glastetik 23
- Crystalex, LASVIT, and KOLEKTIV expect a successful year 23
- Laufen has introduced a collection Il Bagno Alessi One 24
- Short News 25

ACTIONS AND EXHIBITIONS

- Prague Gallery Laufen 2018 30
- Second edition of the crucial publication Czech Glass
available in the book stores 31
- GLASS & METAL – JIŘÍ HARCUBA *90 31
- Corning Museum of Glass prepares an exhibition called New Glass Now . . 32
- The scent of autumn and distances – Naděžda Potůčková exhibits
in the Hofmans' Wallachian atelier at Soláň 32
- 11th Master of Crystal Competition – Chance for designers of jewellery 33
- Short News 34

CZECH GLASS SOCIETY

- Dissertation, diploma and bachelor thesis defended in the academic
year 2018/2019 at the Institute of Glass and Ceramics of ICT Prague
and at cooperating workplaces. 36
- Doc. Jaroslav Kutzendörfer – “80” jubilee 38
- Prof. Alicia Durán is the new ICG President 38

COMING SOON

- Tendence 2019 39
- 17th Conference on Electric Melting of Glass 40

Uzávěrka 1-2	Do tisku	Uzávěrka 3-4
25. 1.	20. 2.	22. 3.

Z historie sklářského rodu Riedelů II. – Skleněné království (1844–1894)

Glassmaker Family Riedel II – Glass Kingdom (1844–1894)

Petr Nový

Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, petr.novy@msb-jablonec.cz

Obsáhlá studie, zpracovaná na základě podrobné rešerše literatury, tištěných a archivních pramenů, vznikla na popud Maximiliana Josefa Riedela, CEO firmy Riedel Austria, jako podklad pro přípravu monografie věnující se historii a současnosti jeho rodiny a významné světové sklářské společnosti s českými kořeny, která dnes sídlí v rakouském Kufsteinu. Pro účely publikování ve Skláři a keramikovi byl text zkrácen a rozdělen do čtyř částí. Text díky detailnímu výzkumu obsahuje řadu dosud opomíjených nebo zcela neznámých informací, které mají významnou vypovídací hodnotu nejen v souvislosti se sklářským rodem Riedelů, ale i celým českým sklářstvím. Protože se jedná o široce rozvětvený rod, studie se věnuje v první řadě tzv. polubenské linii, která je i nadále v oboru činná.

A comprehensive study, based on detailed researches in literature, as well as in printed and archival sources, was created at the instigation of Maximilian Josef Riedel, CEO of Riedel Austria, as a basis for the preparation of a monograph devoted to history and present of his family, as well as to a world-famous glass company with Bohemian roots, that is located in Kufstein, Austria. For purposes of publishing in Sklář a keramik magazine, the text was shortened and divided into four parts. Thanks to detailed research, the text can contain a number of previously neglected or completely unknown information having significant informative value not only in relation to the glass family of Riedel, but also to entire Czech glassmaking. Because it is a broadly branched family, the study focuses primarily on the family line from Polubný, which is still active in the field of glass.

Budování pevných základů

Po smrti Franze Riedela se vedení skláren na Jizerce a v Antonínově ujal **Josef Riedel (1816–1894, šestá generace)**. Vlastnický podíl na firmě své ženy Anny, s níž se přestěhoval do panského domu v Antonínově, ale neměl. Zdejší sklárna, kde v roce 1840 pracovalo sedm sklářských mistrů, tehdy vyráběla 13 586 ½ centnéřů křišťálového a barevného skla, flakonů, lustrových ověsků a mačkárenských tyčí ročně. V Antonínově též přišli na svět synové Hugo (1848–1883), Wilhelm (1849–1929) a Otto (1853–1901).

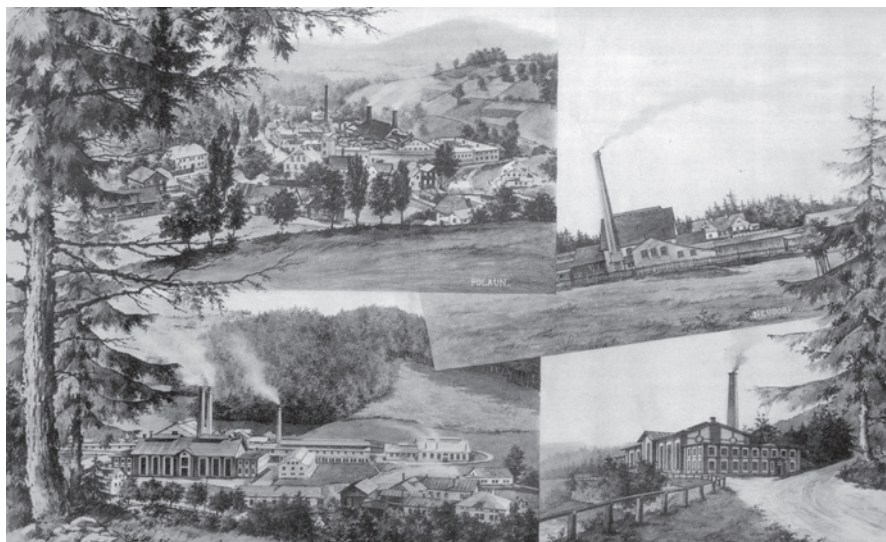
Vedení sklárny na Jizerce Riedel svěřil svému příbuznému Karlu Kittelovi (1794–1858)^[1]. Když ten roku 1853 odešel na odpočinek, jeho místo zaujal Johann Bengler (†1894), který na Jizerku přibyl jako účetní již v roce 1848 z Kristiánova. Na počátku padesátých let byly ke sklárně přistavěny dvě dlouhé chod-

by, nazývané tažírny, na výrobu trubic pro tehdy velmi žádané sekané a až do šesti hran broušené perličky. Bengler stál v čele sklárny téměř čtyřicet let. Byl nejen hutníkem, ale i skvělým technologem. Vynalezl, zdokonalil nebo ve výtečné kvalitě zavedl výrobu řady barevných skel, například uhelné černi, liliové žlutě, antimonového rubínu, mramorů či benátského avanturinu. Jeho zásluhy o sklářství byly proto oceněny zlatým záslužným křížem^[2].

Josef Riedel byl bez pochyby výtečný hospodář nadaný podnikatelskou odvahou a prozíravostí. Když na přelomu let 1846–1847 uvedl do provozu v nedalekém Dolním Polubném novou sklárnu s jednou pecí na otop dřevem a osmi pánvemi obchodník se sklem a textílem Ignaz Friedrich, zbystril. Místo bylo zvoleno výtečně. Již na jaře roku 1847 se totiž začala stavět zemská

silnice Liberec-Jablonce-Trutnov, nazývaná Krkonošská, která konečně spojila Jizerské hory a Krkonoše s centrální zemskou komunikační sítí. Z Jablonce vedla přes Lučany, Smržovku, Tanvald, Polubný a Kořenov do Harrachova. Dokončena byla roku 1849.

Riedel si dobře uvědomoval, že Antonínov i Jizerka jsou od nové dopravní tepny vzdáleny, zatímco polubenská huť – jako jediná v Jizerských horách – leží přímo na ní. To byla výhoda, kterou nebylo možné podcenit. Shodou okolností se Friedrichovi podnikání nedařilo, zadlužil se a byl nucen jednat o prodeji sklárny. Jeho hlavní věřitel Josef Riedel ji koupil dne 6. března 1849 za 20 232 zlatých^[3]. Nebyly to však peníze z manželčiny firmy, kterou vedl, ale jeho vlastní finanční prostředky, za něž Polubný získal. Podmínky, které Riedel Friedrichovi v kupní smlouvě

Sklárny firmy Jos. Riedel, Dolní Polubný, 1898 (nahore zleva: Dolní Polubný, Nová Ves; dole zleva: Příchovice, Dolní Maxov, reprodukce z dobové publikace)

nadiktoval, svědčí o tíživém postavení druhého z nich – přistoupil na zákaz stavby jiné sklárny po dobu deseti let, na stejnou dobu se zavázal k odběru skla výhradně od svého obchodního partnera a souhlasil s Riedelovým předkupním právem na pozemky v blízkosti prodávané hutě^[4].

Protože sklárna v Dolním Polubném nesplňovala Riedelovy představy o moderním provozu pro výrobu skleněných bižuterních polotovarů, nechal ji vyhasit a přestavět. Krátce pracovala již roku 1854, ale trvale až od roku 1856. To již nebyla mezi živými jeho žena Anna, jež zemřela v Antonínově na počátku léta 1855. Univerzálním dědicem v závěti učinila svého manžela. S Anniným úmrtím v pouhých pětácti letech symbolicky skončilo staleté období lesních skláren v Jizerských horách. Z řemesla se měl v následujících desetiletích stát průmysl, z chudého kraje „rakouská Kalifornie“ a z jablonecké bižuterie komodita známá i v těch nejzapadlejších koutech světa^[5].

Ovdovělý Josef Riedel s dětmi zůstal v Antonínově, aby dokončil nájem zdejší hutě. Až v roce 1858 se odstěhoval do Polubného, kde se usadil v domě čp. 358, jenž stojí dosud. I ten dříve patřil Ignazi Friedrichovi. Celých sedm let – od roku 1851 – Josef Riedel nejméně třikrát v týdnu docházel z Antonínova do Polubného, aby dohlížel na přestavbu a později provoz sklárny. Osobně též vyplácel řemeslníky, dodavatele a skláře.

V polubenské huti již od jara 1858 pracovala druhá sklářská pec a přibyla k ní také tažirna. Rok poté se Josef Riedel oženil s dcerou Clam-Gallasovského vrchního fořta z Ruprechtic u Liberce Johannou Neuwingerovou

(1836–1920). Byl to jistě dobře zvážený sňatek, protože Riedel na Jizerce podnikal na hraběcí půdě a z jejích lesů odebíral i dřevo pro Polubný.

Za rok 1860 v polubenské sklárně 19 sklářských mistrů se svými pomocníky vyrobilo 3 676 ½ centněřů dutého skla, 2 534 ½ centněřů flakónů, 255 182 hutních kop lisovaného skla (lustrové sklo, bižuterie) a 171 666 hutních kop tyčí a tyčinek. Dalších 731 458 hutních kop tyčí a tyčinek zhotovilo 15 sklářů na Jizerce. Na mzdách bylo celkem vyplaceno více než 21 000 zlatých. Dne 1. září 1863 si nechal polubenský huťmistr firmu „Josef Riedel“ zaregistrovat u Krajského soudu v Liberci^[6].

Podnikání ve sklářství přestalo temperamentnímu naturelu Josefa Riedela stačit. Jizerské hory byly od počátku 19. století též významným zemským centrem textilního průmyslu. Vyrůstala tu jedna přádelna s tkalcovnou za druhou – některé z nich dokonce patřily k největším i v rámci monarchie – a Riedel nechtěl zůstat stranou. Již v roce 1858 začal při Krkonošské silnici v Kořenově na Jizeře stavět moderní přádelnu bavlny. Dokončena byla již po dvou letech a plného provozu se dočkala roku 1862. Protože se podnikání dařilo, nechal ji Riedel v letech 1863 a 1864 zvětšit. Surová bavlna se zde poté zpracovávala na 5 000 vřetenech. Potřebné strojní vybavení do Kořenova zamířilo z Anglie a Švýcarska, energii k jeho pohonu obstarávala dvě mohutná vodní kola o průmětu 12 m s celkovým výkonem 125 kW. Dalšího rozšíření se přádelna dočkala již roku 1868, kdy počet vřeten stoupl na 10 000^[7]. Stroje pocházely také ze zrušené přádelny v Polubném, již Riedel koupil v dražbě rok předtím. Původním

majitelem nebyl nikdo jiný než Ignaz Friedrich, od něž před osmnácti lety získal polubenskou sklárnu^[8].

Druhá polovina šedesátých let 19. století byla obdobím dosud největší konjunktury jablonecké bižuterie v historii. Sklo se tehdy doslova měnilo ve zlato, zákazníci byli hladoví, trhy nenasytné. Mnohé stravovala „knoflíková horečka“. Stávající kapacita skláren rychle přestala dostačovat. Příkázáním doby bylo investovat a Josef Riedel, jenž nebyl odkázán na úvěry (naopak sám půjčoval jiným), to dobře věděl. Nejdříve v roce 1865 nechal sklárnu na Jizerce rozšířit o druhou a třetí pec, rok na to v jejím sousedství vyrostla zcela nová moderní, z kamene vystavěná huť se dvěma pecemi. Zejména na produkci lustrových ověsků a skleněných bižuterních tyčí Riedel roku 1867 zřídil sklárnu se dvěma pecemi v Kořenově (ty však nikdy nepracovaly najednou).

Od roku 1868 již nebyly pece nové sklárny na Nové Louce otápěny přímo dřevem, ale dřevoplynem. O rok později na novou technologii přešla i huť v Polubném. Přelomový regenerativní systém využití tepla spalín (dřeva nebo později uhlí) k ohřevu spalovacího vzduchu ve sklářské peci, který znamenal úsporu 30–50 % paliva, vynalezl mezi lety 1856–1861 německý inženýr Friedrich Siemens, a Josef Riedel jej zavedl do praxe mezi prvními v Čechách. Poté se začal prosazovat – i v riedelovských závodech – konkurenční, ale obdobný systém Siebert (patentován roku 1878). Nejčastěji se přitom užíval typ pece s osmi pánvemi^[9].

V roce 1870 tři sklárny Josefa Riedela zaměstnávaly 48 sklářských mistrů, kteří při roční mzdě 27 755 zlatých 56 krejcarů zhotovili 10 619 centněřů a 1 682 982 hutních kop skla. Zejména se jednalo o bižuterní a drobné skleněné zboží, které na přelomu šedesátých a sedmdesátých let odbíraly jak velké jablonecké exportní domy Josef Pfeiffer, Eduard Dressler nebo Wilhelm Klaar, tak menší obchodníci z Jizerských hor. Na Kamenickošenovsko a Novoborsko Riedel dodával foukané duté sklo, flakóny a lustrové ověšky. K jeho velkým zákazníkům patřila proslulá kamenickošenovská továrna na svítidla Elias Palme^[10]. Odběratele dutého skla, bižuterních polotovarů a drobného zboží měla polubenská firma též v Londýně, Vídni, Berlíně, Konstantinopoli, Paříži a Amsterdamu.

Zvláštní zmínku si zaslouží lustrové ověšky, protože kompletace lustrů sice byla výsadou Borskošenovska, kde sídlili největší producenti a obchodníci se svítidly v zemi, ale polotovary – ověšky, ramena, koule aj. – pocházely především z Jizerských hor a skláren rodu Riedelů. Když proto Josef Riedel v roce 1853 daroval františkánskému poutnímu kostelu v Hejnicích mohutný lustr v hodnotě 2 000 zlatých, byl sestaven kamenickošenovskou firmou Josef Helzel & Co. z jím dodaných polotovarů. A stejně tak tomu bylo v případě dalších darů tohoto typu, dokud si sám v Dolním Polubném nezřídil továrnu, v níž se svítidla v případě potřeby i kompletovala.

Recept na překonání globální krize? Investice!

Ruce do klína Josef Riedel nesložil ani v sedmdesátých letech 19. století, jejichž dramatický průběh definovala první globální hospodářská krize, která vypukla paradoxně uprostřed oslavy úspěchů podnikání na Světové výstavě ve Vídni roku 1873. Sen o nekonečném ekonomickém růstu skončil, konjunkturu vystřídala hluboká deprese, jež dosud neměla obdoby. Riedel však díky zdravým základům svého podnikání těžká léta přestál s noblesou a firmu dokonce rozšířil. Z krize se úspěšně proinvestoval. Josef Riedel vždy dbal na to, aby jeho podniky byly efektivní, proto neváhal vkládat značné finanční prostředky do modernizace provozů a nových technologií. Dobře věděl, že jedním ze základů úspěšného průmyslového podnikání je dostupná a levná energie. Rozhodl se proto otáčet pece svých skláren novinkovým uhelným plynem. Z tohoto důvodu koupil dne 23. února 1870 za

5 000 zlatých hnědouhelná ložiska v Hostomicích na Teplickou. V letech 1874 a 1875 byla vytyčena těžební pole Hugo I.–IV. (nazvaná podle nejstaršího syna) a Johanna I.–IV. (podle manželky). Dne 29. září 1876 pak Riedel od Sasko-rakouské hnědouhelné těžební společnosti za 80 000 zlatých koupil blízká ložiska Stefanie I–IV. a IX.–XII.

Do Polubného první dva železniční vagóny s hostomickým uhlím dorazily 8. listopadu 1876. Riedel si pro tyto účely nechal z nedalekého nádraží v Tanvaldě – kam vedla železnice ze Želeného Brodu napojující kraj na zemskou vlakovou síť teprve od roku 1874 – ke sklárně postavit uhelnou vlečku. Jakost uhlí však byla zklamáním. Hlavními odběrateli se tak nakonec nestaly Riedelovy sklárny a provozy, ale chemická továrna v Ústí nad Labem a zákazníci v Sasku, k nimž se uhlí dopravovalo po Labi^[11].

Stranou zájmu Josefa Riedela nezůstala ani dobová záliba v lázeňství a moderních léčebných metodách. V roce 1870 koupil lázně v Kořenově. Již od konce 18. století se k ozdravným účelům používal místní pramen zvaný Mléčný a od roku 1843 tu stával skromný lázeňský domek se sedmi vanami. Ten Riedel nechal strhnout a na jeho místě vystavěl lázeňský dům pro rašelinné koupele. Do provozu byly uvedeny roku 1872. Úlevu zde hledali nemocní revmatismem, neuralgií či chudokrevností. Vedení lázní bylo podřízeno managementu kořenovské přádelny^[12].

Přes výše uvedené aktivity věnoval Josef Riedel hlavní pozornost i nadále sklářství. V roce 1871 získala sklárna v Dolním Polubném již třetí pec a majetkem firmy se staly Clam-Gallasovské pozemky, na nichž stály hutě na Jizerce, a to i s okolím. V tomtéž roce též předal vedení polubenské sklárny svému nejstaršímu synovi **Hugo Riedelovi**

(1848–1883). Ten dne 1. května 1873 vyčlenil jednu z pecí pouze na výrobu luxusního dekorovaného dutého skla, o něž byl ve světě zájem, zatímco poptávka po bižuterii opadala. Sám Josef Riedel tento typ zboží ve svých sklárnách předtím nezhotovoval, soustředil se na polotovary, a to i v dutém skle, které si pak na svůj účet zdobili nebo nechávali zdobit zákazníci. Od této doby se však již Riedelové výroby luxusního skla nevzdali.

Začátky nebyly lehké, ale úspěch se dostal velice rychle. Zkušené sklářské mistry si Hugo Riedel přivedl z proslulé Josefininy hutě v nedaleké Sklarzské Porebě a Temného Dolu u Maršova. K zušlechtní výrobky zadával hlavně rafineriím do Harrachova-Nového Světa, Kořenova, Hermsdorfu v pruském Slezsku (dnes polská Jerzmanowa) i rafinérům z Novoborska a Kamenickošenovska. Ještě v roce 1873 se Riedelové zúčastnili Světové výstavy ve Vídni, kde za předvedený sortiment – včetně novinkového dutého dekorativního skla – získali zlatou medaili, své první ocenění z tak prestižní a mezinárodně sledované akce. Duté sklo sklárna prodávala buď prostřednictvím vlastních poboček v cizině nebo přímo zahraničním partnerům v Německu, Velké Británii či Francii i domácím obchodníkům z Českolipska a Vídně.

Brzy po roce 1873 nechal Hugo Riedel k polubenské sklárně přistavět chemickou laboratoř a malou vývojovou pec o dvou pánvích. Zde se rodily vynálezy barevných sklovin a technologická vylepšení, která si firma později nechávala patentovat. Sám Hugo Riedel zavedl výrobu zlatého rubínu barveného dukátovým zlatem, jemně zakalených přetahových šišek užívaných při vrstvení skla, vynalezl rozalin, průhlednou růžovou sklovinu barvenou pravým zlatem (Goldrosa), přišel s novými postupy

Textilní továrna v Dolním Maxově, foto Emil Kramer, Smržovka, 1900, sbírka MSB

Riedelovská hrobka v Desné, foto Emil Kramer, Smržovka, kolem 1890, sbírka MSB

při zdobení skla smalty, a dokonce se věnoval i navrhování vzorů dekorativního skla^[13]. Roku 1876 pak polubenská sklárna – od roku 1874 v ní žhnuly již čtyři pece – přešla na otop uhlím (s výjimkou jedné pece)^[14].

Ještě v první polovině sedmdesátých let Josef Riedel do svého podnikání zapojil i další dva syny. **Wilhelmu Riedelovi (1849–1929)** svěřil v roce 1873 vedení teprve před třemi lety koupené přádelny lnu v Dolním Maxově a uhelných dolů v Hostomicích, **Otto Riedel (1853–1901)** se roku 1874 stal ředitelem přádelny v Kořenově. V Dolním Maxově tehdy kolem 300 zaměstnanců zpracovávalo len na 6 083 vřetenech. O jejich pohon se staralo vodní kolo o průměru 9 m a šířce 3,5 m^[15].

V roce 1877 dosáhl Josef Riedel věku 61 let. Z chudého manžela bohaté nevěsty se vlastní pilí a přičinlivostí vypracoval mezi dobové symboly podnikatelského úspěchu. Zaměstnanci jej s úctou oslovovali „Pane otče“, současníci obdivně nazývali sklářským králem Jizerských hor. Josef Riedel svůj život zasvětil budování impéria, které by nestálo na hliněných nohách. Nepodbízel se nízkou cenou, ale nabízel kvalitu. A to zákazníci oceňovali. Byl též velkým pozemkovým vlastníkem a známým horským bankéřem i směnárníkem. Žadatelům peníze půjčoval za 6 % úrok a pomáhal jim i finančně vypořádat zahraniční obchody. Díky jeho finanční podpoře mohla třeba v roce 1861 vzniknout v Albrechticích firma Gebrüder Feix, později jeden z největších výrobců knoflíků, černé bižuterie a krystalerie v kraji, u níž svou profesní kariéru později nezačal nikdo jiný než Daniel Swarovski.

Riedelova firma provozovala prodejní sklady ve všech výrobně důležitých místech na Jablonecku a jejich vedoucí majitele pravidelně informovali o aktuální poptávce, konkurenci a velkých zakázkách, které exportéři předali svým dodavatelům k výrobě. Sám Riedel byl též respektovaným sklářským znalcem. Průmyslník Josef Schreiber, šéf vídeňské sklářské velkofirmy Josef Schreiber & Neffen, jej dokonce označil za největšího českého odborníka v oblasti tehdejší sklářské techniky^[16].

Expanze

Roku 1877 se Josef Riedel rozhodl firmu jednoho muže změnit na rodinný podnik. Synové Hugo, Wilhelm a Otto

Wilhelm a Johanna Riedelovi, kolem 1885, SOKA Most, pracoviště Velebudice

se dne 17. února stali veřejnými společníky firmy nazvané „Jos. Riedel“^[17]. O směřování firmy začali rozhodovat všichni společně. Každý čtvrtek se v Dolním Polubném konaly porady, na nichž se hodnotily minulé události a plánovaly věci příští. A že jich na obzoru bylo mnoho.

V roce 1878 nechal Wilhelm Riedel – pět let po sňatku s Johannou, dcerou zámožného majitele liberecké soukenické továrny Wilhelma Siegmunda – maxovskou přádelnu lnu přeměnil na přádelnu konopí. V témže roce vedle ní vyrostla sklárna, jejíž dvě šestipánvové pece Siebert na otop uhlím byly zapáleny 6. ledna 1879. Projekt tehdy nejmodernější hutě v kraji vypracoval sám Wilhelm Riedel. Zřetelné anglické vlivy na architekturu stavby lze přičíst roční volontérské praxi, kterou mladý podnikatel v Albionu strávil na konci šedesátých let. Vedení hutě se ujal Carl Scheffel, jenž předtím ve vlastním podniku v Josefově Dole zhotovoval drobnou flakonérii (Riedelové jeho vyhašenou malou huť roku 1881 koupili a provozovali patnáct let). V maxovské sklárně se patrně již od počátku experimentovalo též s výrobou irizovaného skla, které se stalo módou až v období secese, při dekorování bižuterie se však běžně využívalo již od sedmdesátých let 19. století^[18].

Huť v Dolním Maxově se věnovala zejména výrobě krystalerie – flakónů, ale i kalamářů či menážek (souprav na sůl, pepř, olej a další koření) pro početné rafinéry v okolí. Jizerské hory patřily ve výrobě tohoto typu skla, který zde zdomácněl právě v sedmdesátých letech 19. století, ke světovým veličinám^[19]. Důležitá byla pro jeho rychlý a nadmíru úspěšný rozvoj Wilhelmem

Riedelem dne 23. září 1879 patentovaná technologie „*použití stlačeného vzduchu při tvarování dutého skla do kovových forem*“. Tento způsob tvarování umožňoval lisování větších kusů užitkového skla s dokonalým obtiskem reliéfní stěny tvárnice. Dekor pak stačilo pouze dobrousit nebo doleštit^[20].

Dne 13. prosince 1879 polubenská firma ve veřejné dražbě za 10 500 zlatých koupila sklárnu v Nové Vsi u Jablonce nad Nisou, kde se v jedné peci otápěné dřevem zhotovovaly barevné skleněné tyče pro mačkáře bižuterie. V roce 1870 huť vystavěl místní obchodník Ignaz Kleinert. Když šest let nato zemřel, jeho synové ji nechali vyhasit. Riedelové nově získanou sklárnu přestavěli, rozšířili, upravili na otop uhelným plynem a dne 23. března 1880 uvedli do provozu. Ještě v průběhu osmdesátých let v Nové Vsi zavedli tažení skleněných trubiček pro výrobce sekaných perliček.

Podle Fahdtova adresáře vydaného v průběhu roku 1879 polubenská firma v Jizerských horách provozovala 11 sklářských pecí na otop dřevoplynem nebo uhelným plynem s celkem 76 pánvemi^[21]. Rok poté šest skláren v Dolním Polubném, Kořenově, Nové Vsi, Dolním Maxově a na Jizerce utavilo přes 5 000 tun skla. Největší objem připadal na bižuterní polotovary (2 100 tun), dále flakóny (2 000 tun) a duté sklo (900 tun). Na mzdách bylo 105 sklářským mistrům vyplaceno téměř 78 000 zlatých^[22].

Mezi lety 1880–1881 vybudoval stavitel Stefan Umann podle projektu Wilhelma Riedela první sklárnu na Příchovicích, kterou od polubenské sklárny dělilo jen několik set metrů. Riedelové se rozhodli naplno využít před pěti lety vystavěné železnice, která velice usnad-

Josef Riedel, kolem 1890, sbírka MSB

nila dopravu uhlí pro otop sklářských pecí. Na stavbu hutě byly použity cihly vypálené přímo na staveništi z hlíny vyhloubené při přípravných pracích. Ve dvou pecích otápěných uhelným plynem se zde od 12. února 1882 tavilo tvčové sklo, jehož výroba sem byla soustředěna ze zrušené hutě v Kořenově a také Nové Vsi. Z Kořenova do Příchovic přišli i skláři. Během stejného roku firma zvětšila pece v polubenské sklárně a začala připravovat stavbu velké barvírny textilu v Turnově.

Riedelům se v podnikání nadmíru dařilo. Světová ekonomická krize se stala minulostí a na obzoru se rýsovala konjunktura. Ve skle, bižuterii i textilu. Jenže osud nikdy nehraje s odkrytými kartami. Jako blesk z čistého nebe rodinu zasáhla zpráva, že dne 21. června 1883 během pobytu v lázeňském městě Bad Hall, kde se léčil se zánětem lymfatických žláz, zemřel v pouhých pětaticeti letech Hugo Riedel, nejstarší ze synů „sklářského krále“, ředitel firemního sklářského byznysu a budoucí senioršéf, jenž vzdělání získal na pražské reálné škole a praktické poznatky v Londýně i Paříži. Ač byl od roku 1881 ženatý s Hedwigou, dcerou textilního továrníka Ignaze Klingera z Nového Města pod Smrkem, potomky po sobě nezanechal. Vdova se po několika letech odstěhovala do Drážďan.

Prvním důsledkem smrti Hugo Riedela bylo zastavení stavby barvírny, druhým příchod Wilhelma Riedela z Maxova do Dolního Polubného, kde jej začal otec připravovat na vedení celé firmy, a třetím vstup **Josefa Riedela ml. (1862–1924, sedmá generace)**, jediného syna z druhého manželství Josefa Riedela, do podniku, jehož veřejným společníkem se ale stal až 1. ledna 1886^[23]. Josef Riedel ml. získal důkladnou teoretickou průpravu technologického charakteru na Mochmannově institutu v Drážďanech a l'École municipale de chimie industrielle v alsaském Mulhouse (Mühlhausen), kde absolvoval čtyři trimestry ve školním roce 1881/1882^[24]. Zde též potkal slavného německého chemika ruského původu Otta Nicolause Witta (1853–1915), jenž v roce 1873 publikoval svou zásadní teorii o výrobě barviv na základě aromatických systémů^[25]. Na svou novou roli byl tedy připraven výtečně.

Starost o přádelnu v Kořenově, rozšířenou v roce 1882 na více než 30 000 vřeten, zůstala po smrti Hugo Riedela na Otto Riedelovi, jenž se v červenci 1883 oženil

Hugo a Hedwiga Riedelovi, po 1881, 50kA Most, pracoviště Velebudice

s Klarou, dcerou majitele sklárny, říšského a zemského poslance Aloise Welze. Není bez zajímavosti, že její matkou byla Emilie, rozená Riedelová, Ottova teta. Oženil se tedy – stejně jako jeho otec Josef Riedel – se svou vlastní sestřenicí.

Ač se firma díky nečekané ztrátě Hugo Riedela ocitla v nepříjemné situaci, vyrovnala se s ní výtečně. Dále rostla a mohutněla. Ještě v roce 1883 zřídila u příchovicke sklárny továrnu na bronzové zboží (tzv. Bronzwarenfabrik) včetně slévárny, kde začala zhotovovat kovové lisovací formy, rozličné nářadí, stroje a funkční i zdobné prvky na sklo a další materiály ve vlastní režii. Brzy zde začala vyrábět kovové formy i pro své zákazníky – rafinéry a obchodníky. Vedením továrny byl pověřen Josef Riedel ml., technického vedoucího provozu, pasíře a galvanizéra Hermanna Kittela, si Riedelové přivedli z Vídně. Zkušeného modeléra již měli – od sedmdesátých let se ve firmě věnoval vzorování lisovaného skla a měl dokonce zkušenost s prací pro císařský dvůr^[26]. Výrobní náklady ale byly příliš vysoké, proto drahý bronz roku 1884 při výrobě dekorativních prvků nahradil galvanicky pokovený zinek, jenž jej dokonale imitoval.

O kovové odlitky a sklo v kovových monturách byl brzy takový zájem – zákazníci si velice oblíbili například líkérovou soupravu ve tvaru kachny a sklenkami na kachních nohách či nástolec tvořený ženskou figurou z litého cínu držící talíř z broušeného křišťálového skla –, že Riedelové v roce 1886 zřídili svá obchodní zastoupení ve Vídni, Berlíně a Jablonci nad Nisou. Přes přímé pařížské zákazníky se jejich zboží prodávalo v severní Africe, přes Vídeň v zemích Orientu, k dostání bylo

též v Belgii, Itálii, Francii a USA. Na konci roku 1886 v továrně pracovalo jedenáct pasířů, soustružník, cizelér, formař, brusič kovů, výrobce sádrových modelů, matovač a leptač skla^[27]. Jen v Německu tehdy slévárna měla 81 obchodních partnerů^[28].

Mezi prvními v Čechách si Riedelové v roce 1883 nechali privátní telefonní linkou spojit závody v Dolním Polubném, na Příchovicích, v Dolním Maxově, Kořenově a na Jizerce. Přádělna konopí v Dolním Maxově tehdy jako první z firemních továren zavedla v některých sálech elektrické osvětlení, kterého se o šest let později dočkala i kořenovská přádelna bavlny (elektrina byla zaváděna zejména z bezpečnostních důvodů, protože omezovala riziko požárů). O tom, jak rychlé reakce na současné pokroky vědy to byly, svědčí, že Alexander Graham Bell vynalezl telefon teprve roku 1876 a první elektrickou žárovku uvedl Thomas Alva Edison na trh dokonce až v roce 1881. Ve firemní nabídce se roku 1883 poprvé objevily na středně velkých lisech z křišťálového skla tvarované optické čočky do světelných majáků, které se až do první světové války úspěšně vyvážely do Německa. Speciální skleněné výrobky začaly hrát v riedelovské produkci brzy velmi výraznou roli^[29].

Dne 22. prosince 1883 Riedelové koupili sklárnu nepřijemného konkurenta Josefa Schmiedela v Hudcově u Teplíc. Byla to první investice společnosti do sklárny mimo Jizerské hory. Schmiedel v Hudcově od roku 1870 zhotovoval v jedné peci sklo pro výrobce perli, které nabízel levněji než polubenská velkofirma. Riedelové původního majitele pověřili vedením sklárny, kterou po dvou letech pronajali a nakonec roku 1893 prodali Antonu Bockovi. Josef Schmiedel pro ně pak až do své smrti v roce 1904 vedl huť na Nové Vsi. A pracoval pro ně i jeho stejnojmenný syn^[30].

V roce 1884 se naplnil čas staré sklárny na Jizerce. Její provoz se stal neúměrně nákladným a pece proto navždy vyhasly. Budova zde ale stála až do roku 1903, kdy byla stržena. Rok poté – 1885 – se naopak novou součástí firmy stala továrna na lana a motouzy přistavěná k maxovské přádelně konopí, a zvýšil se objem těžby uhlí v Hostomicích. Maxovská textilní továrna polotovary nakupovala ve Španělsku, Uhrách, Itálii, Rusku a Zámorí, hotové zboží přímo prodávala na domácím trhu a v Rumu-

sku, přes velkoobchodatele ve Skandinávii a Brazílii^[31].

Ve znamení výstavy druhé příchovické sklárny na skleněnou tyčovinu a perlové trubice proběhl rok 1886. Nová kapacita nebyla jen náhradou za starou sklárnu na Jizerce, umožnila též zastavení provozu v Hudcově u Teplic a dočasné vyhašení hutě v Nové Vsi, která se dočkala další modernizace. V Dolním Polubném byl navíc zřízen centrální administrativní úřad, skutečné firemní ředitelství.

Mechanizace – Inovace – Koncentrace

Mezi hlavní sortiment jablonecké bižuterie patřily od poloviny 19. století drobné ručně sekané a broušené perličky z dutých trubiček, užívané především jako galantní doplňky a nášivky na šaty. Když začali Italové v Benátkách perličky sekat strojně a pomocí speciálního postupu brousit do dokonalých oválek, přestala být produkce z Jizerských hor konkurenceschopná. V roce 1886 se proto Josef Riedel ml. vypravil do Benátek, kde se mu podařilo tajně získat výkres sekacího stroje. Do Polubného s ním přicestovali i tři Italové s rodinami. Jmenovali se Tocellan, Morichetto a Giordani. Riedelové s jejich pomocí stroj sestavili v továrně na bronzové zboží. Již v roce 1887 začala v sousedství příchovických hutí pracovat nová továrna s denní kapacitou 10 000 kg strojně sekaných perliček. Riedelové se rázem octli mezi největšími producenty tohoto typu bižuterie na světě. Každá mince ale má dvě strany^[32].

Zavedení strojního sekání perliček připravilo v Jizerských horách o obživu na 2 000 lidí, což vedlo na počátku roku 1890 k nepokojům, jež vyvrcholily tzv. Lučanskou pozdvižkou, kde se dělníci střetli s policií a tři lidé zemřeli. V kraji byl na čas dokonce vyhlášen výjimečný stav. Riedelové ale před tímto závažným problémem nestrčili hlavu do písku a významnými finančními dary se snažili situaci hladovějících sekáčů zlepšit. Dělnické nepokoje dokonce nabyly takové vážnosti, že se do Jizerských hor vypravil sám místodržící František hrabě Thun. Vedle Jablonce nad Nisou, kde probíhala hlavní jednání, navštívil dne 5. února též riedelovské provozy v Dolním Polubném a na Příchovicích, vzorkovnu rafinerie i to-

várnu na bronzové zboží a samozřejmě továrnu na sekané perličky.

V průběhu roku 1890 též u příchovických skláren vyrostla speciální huť na kulacení nasekaných perliček, tzv. ro-kajlu, poté, co Josef Riedel ml. objevil vhodné složení brusiva, jež nahradilo dříve užívaný adriatický mořský písek. A protože z Benátek přivedení Italové trpěli syrovým horským klimatem i místní stravou, což bylo dle jejich zaměstnavatelů příčinou malého pracovního nasazení, zřídili pro ně speciální obchod s olivovým olejem, makaróny, rýží a polentovou moukou^[33].

Firma neopomíjela ani rozvoj dutého skla. Nejen, že v roce 1886 získala patent na efektivní a komerčně velmi úspěšnou žlutozlatou sklovinu „Brillantgelb“, ale zejména koupila od firmy Vincenz Pohl zavedenou prvotřídní rafinerii luxusního broušeného, rytého a malovaného skla v Harrachově-Novém Světě. Podnik se zabýval též obchodem, a právě špatný odbytl byl příčinou změny majitele. Rafinerie od Riedelů již dříve ve velkém odebírala sklo. Technické vedení nové firmy „Jos. Riedel, Neuwelt“ bylo svěřeno do rukou původního majitele Josefa Pfohla. Hraběcí Harrachovské sklárně, po celém světě proslulé svým dekorativním sklem, vyrostla konkurence, s níž musela začít počítat. Novinkou tehdy bylo atlasové a saténové sklo s prolomovanými okraji – barevně nabíhané mléčné sklo, matované a zdobené pestrými malbami smalty, které se dobře odbývalo nejen ve Francii a Jižní Americe, ale i italských Benátkách. Později se v Harrachově pro francouzský trh ve velkém dekorovalo toaletní sklo^[34].

Již v roce 1887 Riedelové zřídili rafinerii dutého skla též v Dolním Polubném, včetně balírny, malírny, vypalovacích pecí na malované sklo a – v neposlední řadě – vzorkovny pro zákazníky. Stejně jako slévárnu bronzu i polubenskou rafinerii vedl Josef Riedel ml. Ještě téhož roku firma vůbec poprvé představila své luxusní duté sklo na prestižním veletrhu v Lipsku. Bohatě dekorovaný sortiment pocházel z Harrachova, nezdobený z Dolního Polubného^[35]. Tehdy též Wilhelm Riedel objevil postup, kterým bylo možné nanášet barevné lemy na vlnité okraje nádob nikoliv ručně, ale pomocí jednoduchého stroje. Podnik si vynález samozřejmě nechal patentovat^[36].

Velkého ocenění se firmě dostalo v roce 1888, kdy byla přizvána jako jedna

Otto a Klara Riedeloví, po 1883, SOkA Most, pracoviště Velebudice

z pouhých sedmi skláren v Podunajské monarchii na Jubilejní výstavu ke čtyřiceti letům císařovy vlády ve Vídni. Představila se zde luxusním dekorovaným sklem i perličkami a její prezentace byla oceněna výstavní medailí. Dne 26. září téhož roku panovník Josefu Riedelovi propůjčil Rytířský kříž Řádu císaře Františka Josefa I.^[37]

Odborný vídeňský časopis Centrallblatt z riedelovské expozice vyzdvihl zejména barevné sklo, často v kombinaci s kovovými monturami, které označil za „v pravém slova smyslu umělecké speciality“ určené pro salony, luxusní obchody a ty země planety, kde mají v oblibě dekorativnost a plastickou zdobnost^[38]. Zákazníky na výrobky rafinerií v Dolním Polubném a Harrachově tehdy Riedelové měli vedle Rakouska-Uherska v deseti zemích světa – nejvíce v Německu (76), ale také v Itálii (20), Francii (14), Holandsku, USA, Anglii, Alžírě, Maltě, Argentině a Rusku – i na domácím rakousko-uherském trhu (34)^[39]. Nedařilo se ale přeci jen všechno. Problémy, jež delší dobu sužovaly firemní uhelné podnikání, vedly k uzavření většiny hostomických dolů a zasypání šachet.

Významnou novinku přinesl rok 1889, kdy polubenská rafinerie, vedená Josefem Riedelem ml., uvedla na trh mezi prvními na světě skleněné kryty na elektrická svítidla. Inspirací Riedelovi byla návštěva Světové výstavy v Paříži v roce 1888, té, při jejíž příležitosti vyrostla Eiffelova věž. Všiml si zde totiž, že zde představované elektrické lampy mají stínítka výhradně z kovu, a nikoliv ze skla. Okamžitě jej tedy napadlo této příležitosti využít. První riedelovské skleněné kryty měly podobu prohloubených misek nebo květů

a okamžitě se staly důležitou součástí nabídky závodu.

Taktéž v roce 1889 začala na vyvýšenině nedaleko skláren v Dolním Polubném a na Příchovicích, na dohled z hlavní silnice, stavba reprezentativní rodinné hrobky v neogotickém stylu, která velkorysostí založení příliš nezaostávala za místy posledního odpočinku předních aristokratů království, například hrobkou knížat ze Schwarzenbergu u zámku Orlick. Když byla stavba z muchovské žuly a prvotřídního hořického pískovce v roce 1890 stavitelem Adolfem Bürgerem z Liberce dokončena, dosáhly celkové náklady 40 000 zlatých. Po slavnostním vysvěcení zde byli uloženi otec Josefa Riedela, jeho první manželka Anna, syn Hugo a strýc Franz Riedel^[40].

V první polovině devadesátých let 19. století se firma Riedel soustředila na zdokonalování výroby sekaných perliček, inovace v oblasti skel pro elektrotechnické účely a zvýšení výrobní kapacity lampových stínítek. Během roku 1891 si nechala patentovat stroj na navlékání perli (do praxe jej uvedla o dva roky později) a postup na zatavování vodivých kovodílů do skla. Rok poté se začalo v polubenské rafinerii zhotovovat jako chráněný vzor tvrzené sklo s lisovanými kovodíly a poté další elektrotechnické zboží. Již v roce 1890 firma uvedla v Dolním Polubném do provozu odstředivku na matování skla, navrženou Josefem Riedelem ml., která dokázala denně omatovat až 500 lampových stínítek, tak velká byla tehdy poptávka^[41].

Dařilo se i kvalitnímu dutém sklu. Po roce 1890 proto začalo být luxusní a dekorativní sklo polubenské velkofirmy signováno značkou „Riedel“. Pět let poté vzniklo speciální obchodní označení pouze pro důležitý francouzský trh. Protože ve francouzštině je jméno Riedel neznělé, vznikla značka ELRIC^[42]. O velké rozmanitosti a precizním provedení riedelovského luxusního dutého skla poslední čtvrtiny 19. století vypovídají dochované hotové kusy uložené a vystavené dnes v jabloneckém Muzeu skla a bižuterie, i archivní fond s více než 950 stříhy a 4 000 náčrtů^[43].

V roce 1891 Riedelové obeslali velkou kolekcí osvětlovacích těles výstavu ve Frankfurtu nad Mohanem. Na prestižní elektrické výstavě, konané roku 1892 v impozantní budově londýnského Křišťálového paláce, za svou prezentaci dokonce obdrželi bronzovou

Vila Josefa Riedela ml. v Potočné, kolem 1920, sbírka MSB

medaili. Firma však upínala svou pozornost nejen na hotová svítidla, ale i elektrotechnické zboží. Například roku 1892 získala patentovou ochranu na olovenou pojistku (výrobek z litého skla se zalisovanými kovovými kontakty) a hutě v Dolním Polubném a Dolním Maxově začaly zhotovovat skleněné baňky na žárovky, které se do té doby vyráběly pouze ve Francii. Největšími zákazníky rafinerie byly mezi lety 1890–1892 elektrické společnosti ve Vídni, Královci, Budapešti, Moskvě, Paříži a Štrasburku^[44].

Velké starosti vedení firmy v roce 1893 způsobila jablonecká firma Brüder Frankl, která patřila k největším kupcům riedelovských skleněných krytů elektrických lamp. Od Antona Bocka totiž obratem koupila sklárnu v Hudcově, již se Riedelové zbavili, a začala stínítka sama vyrábět. Polubenskou a harrachovskou produkci Franklové znali dokonale, v rukách měli firemní

katalogy a zákazníky se snažili na svou stranu získat poloviční cenou. Riedelům se nakonec podařilo s nástupem zákeřného konkurenta vyrovnat^[45]. Pomohl jim k tomu i patentovaný vynález vodotěsných skleněných krytů pro veřejné osvětlení, jejichž první prototypy vyrobili roku 1894. Do roku 1900 se jich zhotovilo na 21 000 a mezi pravidelné zákazníky patřila též bavorská státní železnice^[46].

Významnou událostí nejen pro rodinu, ale i firemní zaměstnance, byla dne 24. listopadu 1890 svatba Josefa Riedela ml. s Paulou, dcerou rytíře a poslance chorvatského Zemského sněmu Antona Aloise von Gariboldi z Lublaně, která se konala ve vídeňském Votivním kostele^[47]. Riedel svou vyvolenou poznal při ozdravném pobytu v Bledu na pobřeží Jadranského moře. Původem italský rod sloužil Habsburkům od poloviny 17. století, kdy milánský rodák Johann Baptist von Gariboldi zastával post císařského dvorního rady ve Vídni^[48].

Mladý pár se usadil v Dolním Polubném, ale nemělo tomu tak být nadlouho. V roce 1893 Josef Riedel zakoupil rozlehlý pozemek v Potočné, při Krkonošské silnici a na dohled od Dolního Polubného, který býval lázeňským parkem. Zde stojící rodinný dům Ungerů – bývalých velkých konkurentů – nechal strhnout a na jeho místě vystavět neorenesanční vilu ve středomořském stylu, luxusně zařízený zámeček, kde se měla jeho manželka cítit jako v rodné zemi. Vlastní stavbu provedl místní podnikatel Stefan Umann, o vnitřní zařízení se postarala známá pražská továrna na nábytek a dekorace Hein-

Riedelovská expozice na Jubilejní výstavě ve Vídni, 1888, sbírka MSB

rich Röhrs. Manželé se do vily nastěhovali v prosinci 1894.

V devadesátých letech již Josef Riedel firmu, ač majoritní vlastník, vzhledem k svému věku a schopným synům aktivně nevedl. Odpočíval uprostřed skleněného království, které vybudoval. Dokázal bezesbytku využít přízně svého strýce Franze Riedela, jenž mu s rukou své nejstarší dcery Anny předal klíč k bohatství. Byl to však jen klíč, hrad si vybudoval sám. Když zemřel ve své polubenské vile po krátké nemoci dne 24. dubna 1894 v půl osmé ráno ve věku 78 let, zanechal po sobě šest pracujících skláren, dvě rafinerie skla, továrnu na perle, továrnu na bronzové zboží a dva textilní závody.

O postavení firmy, zaměstnávající na 1 250 lidí (350 ve sklářství, 900 v textilu) velmi výmluvně vypovídá také to, že v posledních letech odváděla na přímých daních kolem 7 500 zlatých ročně, tedy polovinu veškerých státních příjmů ze správní oblasti Polubný; o zbytek se dělili velkostatkář kníže Rohan a na 300 místních podnikatelů a řemeslníků^[49]. Jen v roce 1890 riedelovské sklárny vyrobily 6 000 tun skla (2 600 tun flakóny, 1 900 tun bižuterní a polotovary a lisované sklo, 1 500 tun duté sklo včetně svítidel)^[50].

„Sklářský král“ se pyšnil císařským vyznamenáním, papežským řádem Pro Ecclesia et Pontifice (udělen 30. prosince 1888), čestným občanstvím Lučan nad Nisou (v roce 1880 obci daroval pozemky na stavbu kostela) a Františkových Lázní (od 1858). Byl též korespondenčním členem liberecké Obchodní a živnostenské komory, řadu let členem výboru Okresního úřadu v Tanvaldě, čestným kurátorem Severočeského muzea v Liberci – nejstarší uměleckoprůmyslové instituce v Čechách – a čestným členem šestnácti spolků nejen z Jizerských hor^[51]. Pohřeb, který se konal tři dny po jeho skonu, patřil mezi ty, o kterých se v kraji ještě dlouho vyprávělo. Z vily jeho ostatky nesly na márách skláři, do krypty v hrobce jej uložili úředníci firmy. Nejen zaměstnanci a členové místních spolků vytvořili dlouhý zástup, který se vinul k rodinné hrobce z údolí jako dlouhý černý had.

Současníci na Josefa Riedela vzpomínali nejen jako na spořivého a pořádkumilovného podnikatele, ale i zbožného a přívětivého muže vážícího si svých zaměstnanců, který měl soucit s chudými a nemocnými. Právnem. Ve své závěti, stvrzené v den smrti, odkázal téměř 150 000 zlatých na dobročinné účely, zejména na zřízení a vedení po-

lubenského chudobince. Podle vypořádání z 18. ledna 1896 se jeho univerzální dědici stali synové Wilhelm, Otto a Josef ml., kteří si mezi sebe rozdělili každý po třetině z 2 543 576 zlatých a 79 krejcarů^[52]. Dne 24. dubna stejného roku pak byla dle poslední vůle Josefa Riedela zřízena penzijní pokladna pro firemní úředníky a sklářské mistry. Vdova Johanna se odstěhovala do Liberce, kde zemřela až v roce 1920. Synové Josefa Riedela se také rozhodli – poprvé v historii firmy – o udělení kolektivní prokury třem účetním, což bylo do obchodního rejstříku zaneseno dne 8. května 1896^[53].

Skleněné království osiřelo, král navždy odešel. Jizerské hory ztratily jednu z nejvýraznějších podnikatelských osobností, které zde přišly na svět. Protože však Josef Riedel vše, co vybudoval, uvážlivě postupně předával svým synům, zanechal po sobě říši stojící na zdravých a pevných základech. Nebylo jeho vinou, že historické události první poloviny 20. století dědice nakonec přivedly na samý začátek rodové cesty za šťastnou hvězdou. Nemohl tušit, jak křehké je impérium rozložené v srdci Evropy, které bolestně zasáhnou dvě ničivé světové války. A ta druhá z nich fatálně. Ze světa proto mohl odejít klidný a vyrovnaný.

POZNÁMKY

- 1] Karl Kittel byl synem Marie Anny Riedelové, dcery Johanna Leopolda Riedela z Kristiánova, a huťmistra Johanna Michela Kittela. Kittelovou první manželkou byla sestra Franze Riedela Barbara (1798–1832).
- 2] Fischer K. R.: Adolph Bengler. Ein Gedenkbblatt, Mitteilungen des Vereines für Heimatkunde des Jeschken-Isergaues 22 (4) (1928), s. 152.
- 3] Archiv Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Müller E.: Geschichte der Unternehmungen der Firma Josef Riedel Unterpolau und ihrer Inhaber, kopie strojopisu (1930), s. 3.
- 4] Archiv Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou. Žák L.: Z historie polubenské hutě, strojopis (1992), s. 2.
- 5] Srov. Nový P.: Jablonecká bižuterie, Praha 2008.
- 6] SOKA Most, pracoviště Velebudice, NAD 1144, fond Josef Riedel, inventář, s. 3.
- 7] Archiv Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Müller E.: Geschichte, s. 122–123.
- 8] Tamtéž, s. 90.
- 9] Tamtéž, s. 11.
- 10] Lněničková J.: Vývoj sklářství v Jizerských horách od poloviny 18. do konce 19. století (Rozvoj podnikání rodiny Rieelů s přihlédnutím k širšímu kontextu rakouského sklářství a jeho účasti na světových výstavách), diplomová práce, FF UK Praha (1986), 120s., s. 52–53.
- 11] Archiv Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Müller E.: Geschichte, s. 140–143.
- 12] Tamtéž, s. 131–132.
- 13] Cogan M.: Riedlovské dekorativní sklo 1880–1900, Ars vitaria 8 (b. d), s. 53.
- 14] Archiv Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Müller E.: Geschichte.
- 15] Nový P., Černý Z., Lubas M.: Historie a současnost podnikání na Jablonecku a Železnobrodsku, Žehušice (2008), s. 91.
- 16] Archiv Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Müller E.: Geschichte, s. 158.
- 17] SOKA Most, pracoviště Velebudice, NAD 1144, fond Josef Riedel, karton 2, i. č. 13 – Výpisy z Obch. rejstříku u Krajského soudu v Liberci, zapsáno 3. 3. 1877.
- 18] Archiv Národního technického muzea v Praze, Sběrka rukopisů a vzpomínky, Meissner J.: Hartwig Weiskopf und die Söhne, drei um die Förderung der heimischen Glasindustrie hochverdiente Männer, Smržovka, s. 18.
- 19] Nový P.: Lisované sklo a krystalérie v Jizerských horách, Desná v Jizerských horách (2001).
- 20] Archiv Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Žák Ladislav, Historie vzniku a původu některých sklářských výrobků ze současné produkce a.s. Ornela Desná, strojopis (1995), nestr.
- 21] Fahdt J.: Ein Verzeichniss aller Glashütten der Österr.-Ungr. Monarchie, Dresden (1879).
- 22] Jos. Riedel, Polau in: Grossindustrie Oesterreichs, Wien (1898), s. 185–191.
- 23] SOKA Most, pracoviště Velebudice, NAD 1144, fond Josef Riedel, karton 12, i. č. 87 – Výpisy z Obchodního rejstříku

- u Krajského soudu v Liberci.
- 24] Mitteilungen für Heimatkunde der Bezirke B. Aicha, Friedland, Gablonz a. N., Kratzau, Reichenberg, Rochlitz und Tannwald (1) (1924)1, s. 49; SOKA Most, pracoviště Velebudice, NAD 1144, fond Josef Riedel, karton 2, i. č. 13 – Průkaz o studiu.
- 25] SOKA Most, pracoviště Velebudice, NAD 1144, fond Josef Riedel, karton 12, i. č. 87 – Vízitka Otto N. Witt.
- 26] Archiv Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Müller E.: Geschichte, s. 89–90.
- 27] Tamtéž, s. 92–93.
- 28] Lněničková J.: Vývoj sklářství v Jizerských horách, s.76.
- 29] Archiv Muzea skla a bižuterie, Müller E.: Geschichte, s. 13.
- 30] Tamtéž, s. 71.
- 31] Tamtéž, s. 135–136.
- 32] Nový P.: Soumrak perličkového kraje, Liberec (2011), s. 14an.
- 33] Tamtéž, s. 14an.
- 34] Archiv Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Müller E.: Geschichte, s. 118.
- 35] Urban S.: Riedlova rafinérie skla v Polubném in: Ars vitraria 2 (1968), Jablonec nad Nisou, s. 56–77.
- 36] Archiv Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Müller E.: Geschichte, s. 95.
- 37] SOKA Most, pracoviště Velebudice, NAD 1144, fond Josef Riedel, fa 1, i. č. 96 – Diplomy.
- 38] Centralblatt für Glas-Industrie und Keramik, Wien 3 (95) (1888), s. 818.
- 39] Urban Stanislav, Riedlova rafinérie skla, s. 70–71.
- 40] Archiv Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Müller E.: Geschichte, s. 153–154.
- 41] Tamtéž, 1930, s. 98.
- 42] ELRIC je vytvořeno z počátečních písmen zakladatelů rodu: EL = Elisabeth, RI = Riedel = C = Christopf.
- 43] SOKA Most, pracoviště Velebudice, NAD 1144, fond Josef Riedel.
- 44] Lněničková J.: Vývoj sklářství v Jizerských horách, s. 82.
- 45] Archiv Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Müller E.: Geschichte, s. 96–97.
- 46] Tamtéž, s. 100.
- 47] SOKA Most, pracoviště Velebudice, NAD 1144, fond Josef Riedel, karton 19, i. č. 123 – Svatební oznámení z listopadu 1890.
- 48] Tamtéž, karton 6, i. č. 47 – Stammbaum der Familie Gariboldi.
- 49] Lilie A.: Der Politische Bezirk Gablonz, Gablonz a. N. (1895), s. 612.
- 50] Jos. Riedel, Polaun in: Grossindustrie Oesterreichs, Wien 1898, s. 185–191.
- 51] SOKA Most, pracoviště Velebudice, NAD 1144, fond Josef Riedel, fa 1, i. č. 96 – Diplomy.
- 52] Tamtéž, složka 12.
- 53] Tamtéž, karton 2, i. č. 13 – Výpisy z Obchodního rejstříku u Krajského soudu v Liberci.

Lektor: PhDr. Jan Mergl, Ph.D.

Všechno, co jste kdy chtěli vědět o skle a keramice, ale báli jste se zeptat

www.sklarakeramik.cz